

Dokumenty Niepodległej

*z zasobu
Archiwum
Państwowego
w Lublinie*

Dokumenty
Niepodległej

z zasobu
Archiwum
Państwowego
w Lublinie

Katalog wystawy z okazji
XX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Lublinie
18–20 września 2019 r.

Wydawca:

Archiwum Państwowe w Lublinie
ul. Jezuicka 13
20-950 Lublin

Wybór materiałów:

Piotr Dymmel, Robert Jop

Teksty do ilustracji:

Zofia Jakóbczak
Robert Jop
Krzysztof Kołodziejczyk
Agnieszka Konstankiewicz
Łukasz Mulak
Edyta Targońska

Projekt okładki i opracowanie graficzne:

Maria Kaliszczuk-Donaj

Adiustacja tekstu i korekta:

Ewelina Fatyga
Robert Jop

© Archiwum Państwowe w Lublinie, 2019

ISBN: 978-83-945713-6-8

Publikacja sfinansowana ze środków Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych

Druk i oprawa:

Amalker sp. z o.o.
ul. Okrzei 21/4
03-715 Warszawa
amalker@amalker.com

Wstęp

Uczestnicy XX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich mają wyjątkową okazję obejrzenia wystawy pod nazwą „Dokumenty Niepodległej”. Została ona przygotowana przez pracowników Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w 2018 r. z okazji III edycji Polskiej Listy Krajowej, tworzonej w ramach Programu UNESCO „Pamięć Świata” (Memory of the World). Wśród 19 nowych obiektów, wpisanych na tę Listę, wiele było związanych z jubileuszem 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, i to one stały się tematem wystawy. Lubelski zjazd historyków jest dobrą okazją nie tylko do przypomnienia tej wystawy, ale także do pokazania jej w nowym kontekście. W trakcie przygotowań do zjazdu powstał pomysł wzbogacenia wystawy o archiwalia o tematyce niepodległościowej, które są przechowywane w zasobie Archiwum Państwowego w Lublinie. To trafna i cenna inicjatywa, gdyż lubelskie Archiwum posiada liczne materiały, będące świadectwem wydarzeń z okresu odradzania się państwa polskiego po 123 latach zaborów. Już w 2018 r. przygotowało ono bogaty i zróżnicowany program udziału w jubileuszowych obchodach, prezentując w różnej formie swoje zbiory; obecnie ma okazję do przedstawienia szerszej publiczności archiwaliów wybranych w sposób szczególny. Są one bowiem tematycznie związane z obiektami, które zostały pokazane na wystawie „Dokumenty Niepodległej”, przy czym związki te niekiedy polegają na ścisłych odniesieniach, a innym razem mają tylko charakter pogładowy. Niemniej w każdym przypadku wzbogacają materiałowo tę wystawę i tworzą szerszy kontekst historyczny dla obiektów na niej zaprezentowanych.

Dodatkowe archiwalia są prezentowane w formie wystawy pod nazwą „Dokumenty Niepodległej z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie”. Już sam

tytuł wskazuje na związek z wystawą przygotowaną w ramach programu „Pamięć Świata”, ale, co ważniejsze, towarzyszą jej w przestrzeni wystawienniczej w lubelskim Centrum Spotkania Kultur, gdzie odbywają się obrady XX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich.

Stworzenie wspólnej ekspozycji złożonej z obiektów o różnym znaczeniu historycznym nie było zadaniem łatwym. Wystawa „Dokumenty Niepodległej” pokazuje w porządku chronologicznym poszczególne dokumenty lub ich zbiory wpisane na Polską Listę Krajową, natomiast eksponowane archiwalia z lubelskiego Archiwum ze zrozumiałych względów nie mają tak jednorodnego charakteru i układu. Są równie unikatowe, a przy tym różnią się treścią i formą zewnętrzną. Nie tworzą także jednorodnych zbiorów, zostały bowiem wybrane z wielu zespołów archiwalnych, stąd mają różną proveniencję i czas powstania. Łączy je z nimi natomiast szeroko pojęta tematyka niepodległościowa.

Wystawa „Dokumenty Niepodległej” składa się z plansz poświęconych poszczególnym obiektom, które umieszczono w porządku chronologicznym. Z kolei archiwalia z lubelskiego Archiwum, z uwagi na niejednorodny charakter, zostały powiązane z planszami w sposób rzeczowy. Na wystawie „Dokumenty Niepodległej z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie” zostało utworzonych 8 zbiorów tematycznych, w ramach których pogrupowano materiały archiwalne korespondujące z planszami. Ich tytuły mają charakter syntetyzujący, próbują objąć kilka plansz z dokumentami z Listy Krajowej i ich odmienną wartość połączyć wspólną tematyką. Wymieńmy te grupy:

1. **Szablą i piórem.** Dotyczy plansz o broszurze politycznej Józefa Pawlikowskiego, „Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość?” i rękopisie „Przedwiośnia” Stefana Żeromskiego.
2. **Narodowe symbole i mity.** Odnosi się do plansz przedstawiających akt z 1831 r., ustanawiający polskie barwy narodowe, i autografy Trylogii Henryka Sienkiewicza.
3. **Narodziny niepodległej Polski.** Dotyczy plansz z dokumentami Rady Regencyjnej – dekretu tworzącego system ochrony zabytków i afisza dokumentującego przejęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego.
4. **Zbrojny czyn niepodległościowy.** Odnosi się do plansz o materiałach Polskiej Organizacji Wojskowej i aktach Wydziału Narodowego Polskiego, dokumentującego udział Polonii w walce o niepodległość.

5. **Walka o granice Rzeczypospolitej.** Dotyczy plansz o aktach Naczelnego Komitetu Narodowego, aktach Adiutantury Generalnej Wodza Naczelnego, dokumentach powstania wielkopolskiego i spuściźnie kartograficznej Eugeniusza Romera.
6. **Wojna polsko-bolszewicka 1919–1921 r.** Odnosi się do planszy dotyczącej plakatów z okresu wojny polsko-bolszewickiej i filmu *Polonia Restituta* z 1928 r.
7. **Traktat ryski. Odzyskiwanie kulturowego dziedzictwa.** Dotyczy traktatu pokojowego z 18 III 1921 r., regulującego stosunki między Polską a Rosją i Ukrainą.
8. **Sytuacja gospodarcza odrodzonego państwa.** Odnosi się do plansz dotyczących wprowadzenia złotego i akt związanych z budową portu w Gdyni.

W ramach poszczególnych grup zostały pokazane archiwalia z zasobu lubelskiego Archiwum. Łącznie wybrano ponad 30 dokumentów, których treść bezpośrednio lub pośrednio koresponduje z tematyką grup, określoną zawartością plansz. Materiały archiwalne eksponowane na wystawie „Dokumenty Niepodległej z zasobu Archiwum Państwowego w Lublinie” zostały zebrane i opisane w niniejszym katalogu. Zachęcamy do zapoznania się z nim i obejrzenia obu połączonych ze sobą wystaw.

Piotr Dymmel

Szablą i piórem

1. „Tadeusz Kościuszko. Obrońca wolności Narodu Polskiego”. Ulotka wydrukowana na pamiątkę nabożeństwa odbytego 10 X 1861 r. za poległych w bitwie pod Maciejowicami (Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 1281)

Przegrana przez Tadeusza Kościuszkę bitwa pod Maciejowicami z 10 X 1794 r. była jedną z najważniejszych, stoczonych z wojskami rosyjskimi podczas wznieconej przez niego insurekcji. W czasie trwania potyczki Naczelnik został ciężko ranny, a następnie uwięziony przez Rosjan, co znacząco przyspieszyło upadek powstania. Młot Maciejowic ożył na początku lat 60. XIX w., jednocząc społeczeństwo w walce z rosyjskim zaborcą.

2. Uchwała rady miejskiej Kazimierza Dolnego z nakazem usunięcia z gmachów publicznych „znaków i herbów Królestwa Polskiego”, 1796 r.
(Akta miasta Kazimierza Dolnego, sygn. 30)

Znaki i symbole państwowe od wieków stanowiły dumę, przedmiot szczególnej opieki prawnej i emocjonalnego punktu odniesienia dla posługującego się nimi narodu. Oznaczały nie tylko terytorium, na którym dana społeczność zamieszkiwała, ale także różne systemy wyznawanych wartości. Z tego powodu ich usuwanie z miejsc publicznych przez najeźdźcę było oznaką jego zwycięstwa i zniewolenia pokonanych. Zdarzało się, jak w Kazimierzu Dolnym w 1796 r., że zrzucenia Orłów i innych symboli państwowości polskiej musieli dokonać sami Polacy.

1863

1863
 259 Pro
 Słownik historyczny
 Gubernatora Cywilnego
 Lubelskiego

Lublin
 dnia 30 stycznia 1863 r. Magistrate Miasta Łosic
 sygn. 1638

Raport

W nocy dnia 29 na 30 bieżącego
 i z miejsca podania, w celu
 usunięcia znaków cesarskich z
 Miasta Łosic, uszczelnione herbami
 i portretami Jego Cesarskiej
 Mości Najjśniejszego
 Mikołaja I i Aleksandra II
 w Miście w Magistrate z sobą
 powołane, Magistrate z
 innego powodu opuścić nie mógł
 ani poruszyć tak bieżącej sprawy
 nadto, uszczelnionej, która za
 tem została się w dalszym ciągu
 bez żadnego przeszkody
 domusi. O całym uszczelnieniu
 Magistrate postanowiło do
 mieszczanym przesłać i
 zastąpić przez siebie
 i tym samym domusi.

Burmistrz Miasta Łosic

3. Raport z usuwania znaków carskich z budynków użyteczności publicznej w Łosicach, 1863 r. (Komisja Województwa Lubelskiego i Rząd Gubernialny Lubelski, Wydział Administracyjny, sygn. 1638)

Podczas powstania styczniowego przypadki usuwania herbów Cesarstwa Rosyjskiego oraz portretów jego władców należały do częstych widoków. Wzburzony i uniesiony rewolucyjnymi emocjami tłum manifestował w ten sposób swoją nienawiść do rosyjskiego zaborcy. Taki przypadek miał miejsce w Łosicach, w nocy z 29 na 30 I 1863 r. Niezidentyfikowani sprawcy napadli przed północą na miasto i zabrali z magistratu herby cesarskie oraz wizerunki Mikołaja I i Aleksandra II, po czym uciekli w niewiadomym dla raportującego burmistrza kierunku.

4, 5, 6. Wnętrza Muzeum im. Stefana Żeromskiego w Nałęczowie. Na fotografii 6. biurko pisarza, XX w.

(Spuścizna Mieczysława Targońskiego fotoreportera z Lublina, sygn. 4)

Walka o wolną Polskę polegała nie tylko na sięganiu po oręż. Istotna była również wizja, jak niepodległa Polska miała wyglądać. Mistrzem w przedstawieniu takiej idei był Stefan Żeromski, jeden z najwybitniejszych polskich pisarzy epoki Młodej Polski i okresu dwudziestolecia międzywojennego. W swojej twórczości, reprezentowanej przez takie powieści, jak „Ludzie bezdomni”, „Popioły” i „Przedwiośnie”, ukazał z goryczą realia narodowo-wyzwoleńczej walki Polaków, istniejące pomiędzy nimi podziały społeczne rzutujące na możliwość porozumienia się we wspólnej sprawie oraz swój ogromny zawód nad kształtem odrodzonej Polski, wyrażony symboliką szklanych domów.

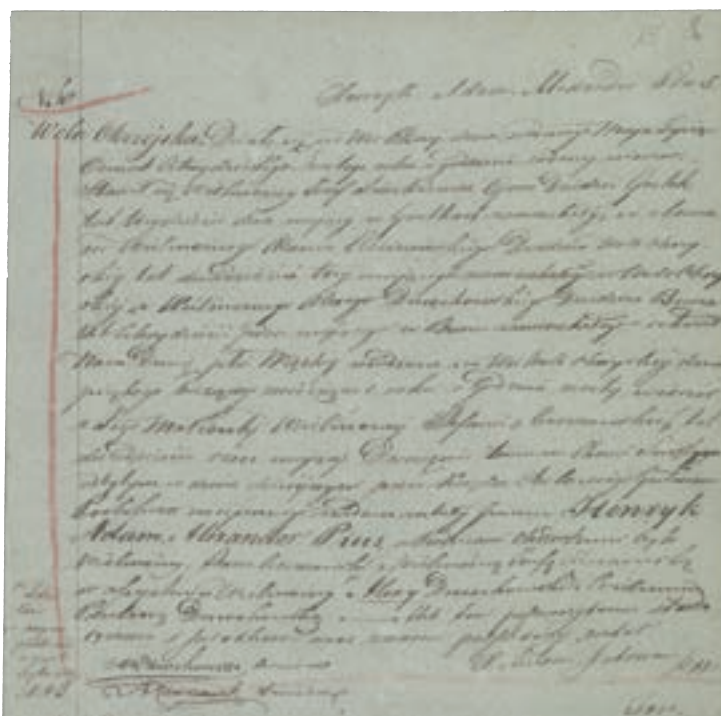
Narodowe symbole i mity

7. Uchwała Senatu i Sejmu Królestwa Polskiego w sprawie ustalenia wyglądu Kokardy Narodowej, 7 II 1831 r.

(Komisja Województwa Lubelskiego i Rząd Gubernialny Lubelski, Wydział Administracyjny, sygn. 2077)

Podczas powstania listopadowego, w dniu 7 II 1831 r., po burzliwych dyskusjach Izba Senatorska i Izba Poselska Królestwa Polskiego ustanowiły Kokardę Narodową. Był to pierwszy w dziejach Polski i jeden z pierwszych na świecie aktów prawnych regulujących zastosowanie barw narodowych. Kokarda Narodowa miała być w barwach herbu Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, to jest w białej i czerwonej. W obydwu herbach białe godło – polski Orzeł Biały i litewska Pogoń – umieszczone są w czerwonym polu tarczy herbowej. Stosowano także inny układ Kokardy Narodowej (czerwone serce i biały otok), kiedy w czerwonym polu serca widniał Orzeł Biały. Określona w uchwale kokarda biało-czerwona wyparła dawną kokardę białą i upowszechniła polskie barwy narodowe. Używane były one przez cały okres zaborów jako manifestacja uczuć narodowych i patriotycznych.

8. Akt urodzenia Henryka Sienkiewicza z 1846 r.
(Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Okrzei, sygn. 36)

Henryk Sienkiewicz (1846–1916) – nowelista, powieściopisarz i publicysta; laureat Nagrody Nobla z 1905 r. w dziedzinie literatury za całokształt twórczości, jeden z najpopularniejszych polskich pisarzy przełomu XIX i XX w.

Henryk Sienkiewicz urodził się w majątku swojej babki Felicji Cieciszowskiej z Roztworowskich w Woli Okrzejskiej, jako syn Józefa Sienkiewicza (dziedzica dóbr Grotek) i Stefanii Cieciszowskiej. Został ochrzczony w kościele parafialnym pw. św. św. Piotra i Pawła w Okrzei ufundowanym przez prababkę pisarza. Na chrzcie otrzymał imiona Henryk Adam Alexander Pius.

Henryk Sienkiewicz był czołowym przedstawicielem epoki pozytywizmu w literaturze polskiej. Ducha epoki widać zwłaszcza w jego nowelach, w których opisywał problemy społeczne i konieczność pracy organicznej oraz pracy u podstaw dla Polski i Polaków. Po klęsce powstania styczniowego Henryk Sienkiewicz dostrzegł potrzebę podtrzymania na duchu Polaków złamanych porażką i przywrócenia nadziei na odzyskanie niepodległości. W tym nurcie – „Ku pokrzepieniu serc” – napisał zwłaszcza Trylogię. Przypominał w niej czasy świetności Rzeczypospolitej Obojga Narodów, kiedy stawała opór nierzadko silniejszym najeźdźcom. Dodawał tym samym otuchy i odwagi, pokazując, że dzięki patriotycznej postawie Polaków, ich jedności i głębokiej wierze w zdolność do odrodzenia się wolnej Polski, to pragnienie może się ziścić.

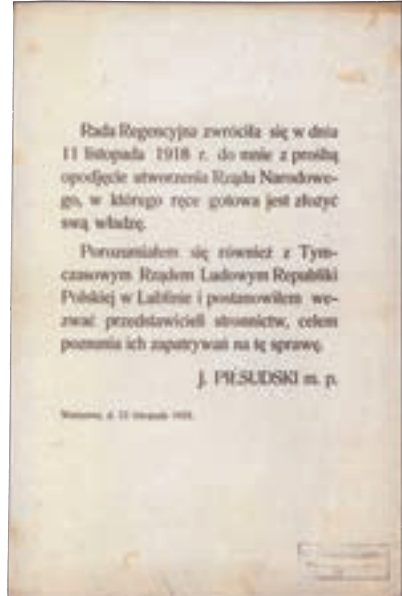
Narodziny niepodległej Polski

9. Członkowie Rady Regencyjnej udający się na Zamek Królewski w Warszawie na pierwsze posiedzenie, 1917 r.

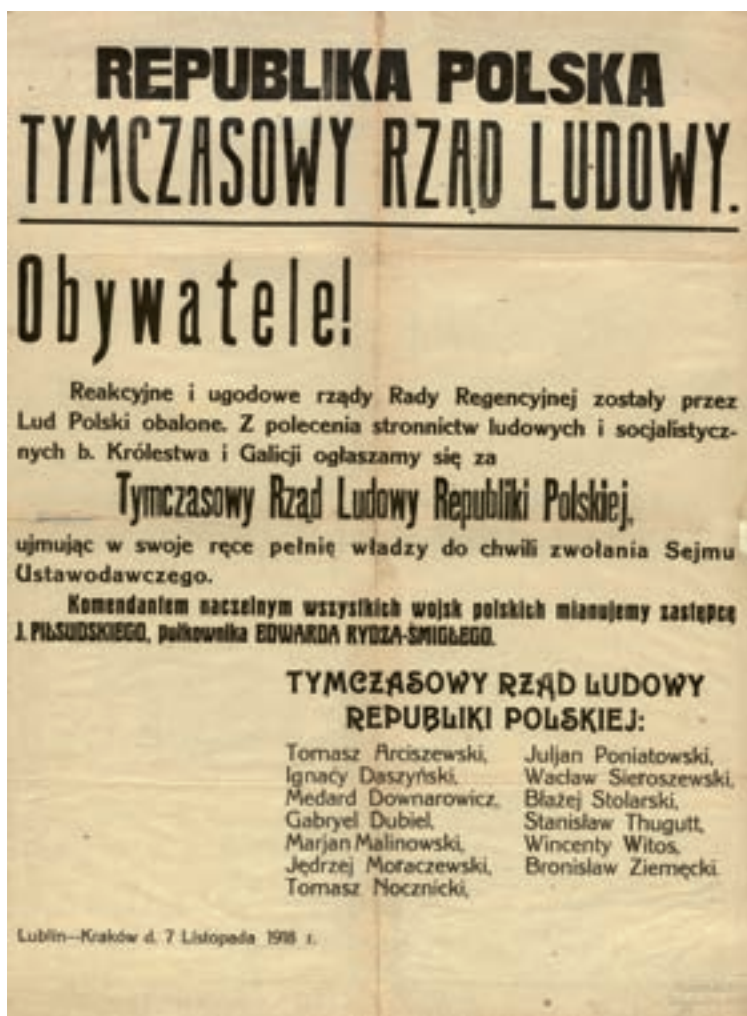
(Zbiór fotografii i pocztówek, sygn. 8)

Po ogłoszeniu manifestu dwóch cesarzy 5 XI 1916 r. Polacy w Królestwie Polskim otrzymali od mocarstw okupujących – Niemiec i Austro-Węgier – reprezentację polityczną w postaci Tymczasowej Rady Stanu. Uchwaliła ona projekt tymczasowej organizacji polskich naczelnych władz państwowych z regentem i Radą Regencyjną, która w sposób kolegialny wypełniała jego obowiązki. Dnia 27 X 1917 r., po nabożeństwie w katedrze św. Jana w Warszawie członkowie Rady złożyli przysięgę „na Boga i Ojczyznę”, a następnie przeszli na Zamek, gdzie ogłosili orędzie do Narodu, obwieszczające objęcie najwyższej władzy w Królestwie Polskim. Rada Regencyjna rozwiązała się 14 XI 1918 r., przekazując całość władzy zwierzchniej Naczelnemu Wodzowi Wojsk Polskich Józefowi Piłsudskiemu, który 10 XI 1918 r. przybył do Warszawy uwolniony z twierdzy magdeburskiej. W dniu 11 XI Piłsudski przejął od Rady Regencyjnej władzę wojskową, a 12 XI przekazał społeczeństwu skierowaną do niego prośbę o utworzenie rządu narodowego i informację o podjęciu rozmów w tej sprawie z przedstawicielami stronnictw politycznych. Pierwszy koalicyjny rząd w odrodzonej Polsce powstał 18 XI 1918 r. pod przewodnictwem Jędrzeja Moraczewskiego.

10. Oświadczenie Józefa Piłsudskiego o rozpoczęciu konsultacji w sprawie przejścia władzy z rąk Rady Regencyjnej, 12 XI 1918 r.

(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 28)

11. Manifest Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie, 7 XI 1918 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 18)

W dniu 7 XI 1918 r., w wyniku zamachu stanu, powstał w Lublinie Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej pod przewodnictwem Ignacego Daszyńskiego. Mieszkańcy dowiedzieli się o tym fakcie z porozwieszanego na ulicach manifestu. Rząd objął władzę do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego. Komendantem naczelnym wojsk polskich, w związku z uwięzieniem w Magdeburgu Józefa Piłsudskiego, mianowany został płk Edward Rydz-Śmigły. Symboliczne jest miejsce wydania manifestu: „Lublin-Kraków”. Odwołanie do dwóch głównych wyzwolonych ośrodków miejskich miało wzmocnić pozycję rządu w społeczeństwie, wskazując zarazem na wspólne stanowisko stronnictw ludowych i socjalistycznych byłego Królestwa Polskiego i Galicji.

Zbrojny czyn niepodległościowy

12. Fragment instrukcji dla wójtów gmin w sprawie postępowania z ochotnikami do wojska polskiego, 27 XI 1916 r.

(Urząd Wojewódzki Lubelski, Wydział społeczno-polityczny, sygn. 2433)

Dnia 5 XI 1916 r. okupacyjne władze niemieckie i austro-węgierskie wydały proklamację (tzw. Akt 5 listopada), zapowiadającą powstanie samodzielnego Królestwa Polskiego. Niewątpliwie najważniejszym postanowieniem tego aktu była obietnica utworzenia wojska polskiego. Główną jego częścią miały stać się liczące wówczas ok. 20 tys. żołnierzy dawne Legiony Polskie, od 20 IX 1916 r. noszące nazwę Polskiego Korpusu Posiłkowego. Liczono również na masowy napływ nowych ochotników. W wyniku podjętych działań w kwietniu 1917 r. powstała Polska Siła Zbrojna (Polnische Wehrmacht), podlegająca niemieckiemu generalnemu gubernatorowi warszawskiemu Hansowi von Beselerowi. Mimo jej marginalnego znaczenia, pogłębianego dodatkowo kryzysem przysięgowym z lipca 1917 r., kadry i dorobek organizacyjny Polnische Wehrmacht miały odegrać znaczącą rolę w tworzeniu Wojska Polskiego po odzyskaniu niepodległości w 1918 r.

13. Karta werbunkowa do Legionu Zachodniego,
ok. 1914 r.

(Cesarska i Królewska Komenda Powiatowa w Lublinie,
Referat werbunkowy, sygn. 244)

Werbunek żołnierzy do Legionów Polskich był jednym z najważniejszych zadań kierowanego przez ppłk. Władysława Sikorskiego Departamentu Wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego. W latach 1915–1917 siedzibą Departamentu był Piotrków Trybunalski. Stamtąd prowadzono zakrojoną na szeroką skalę działalność organizacyjno-propagandową, zaś poczynawszy od stycznia 1915 r. zorganizowaną akcją werbunkową na okupowanych przez wojska austro-węgierskie terenach Królestwa Polskiego.

14. Cmentarz w Jastkowie.
Groby żołnierzy polskich poległych w bitwie pod Jastkowem w stoczonej w dn. 31 VII – 3 VIII 1915 r., fot. współczesna (Biuro Dokumentacji Zabytków w Lublinie, sygn. 29)

Trwająca w dniach 31 VII – 3 VIII 1915 r. bitwa pod Jastkowem była jednym z większych starć stoczonych przez Legiony Polskie podczas I wojny światowej. Umożliwiła ona armii austro-węgierskiej przełamanie frontu i w konsekwencji wyparcie wojsk rosyjskich z terenu Królestwa Polskiego. Podczas szturmowania umocnionych pozycji nieprzyjaciela oddziały legionowe, głównie 4 Pułk Piechoty, poniosły dotkliwe straty w zabitych i rannych. Poległych legionistów pochowano na specjalnie w tym celu utworzonym cmentarzu w Jastkowie.

15. Plakat „Tydzień opieki Legionowej”, 1917 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 111)

Legiony polskie były polskimi ochotniczymi formacjami wojskowymi, walczącymi w czasie I wojny światowej u boku państw centralnych przeciwko Rosji. Ich załóżnikiem były oddziały utworzone pod dowództwem Józefa Piłsudskiego na krakowskich Oleandrach w sierpniu 1914 r. Skupiały polskie organizacje paramilitarne, w tym oddziały Związku Strzeleckiego, Polskie Drużyny Strzeleckie, a także sekcje Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Większość legionistów miała pochodzenie inteligentkie. Wpływ na losy Legionów miały wydarzenia wojenne, podczas których wojska państw centralnych poniosły dotkliwe straty. Formalnie Legiony Polskie przestały istnieć 10 IV 1917 r. Organizowane tygodnie opieki nad legionistami miały służyć wsparciu wdów i sierot po poległych żołnierzach.

Walka o granice Rzeczypospolitej

16. Plakat „Naczelny Komitet Narodowy”, 1915 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 10)

Naczelny Komitet Narodowy zawiązał się 16 VIII 1914 r. w Krakowie. Miał być najwyższą władzą wojskową, polityczną i skarbową dla Polaków zamieszkujących Galicję. Głównym terenem jego działania był początkowo Kraków i Wiedeń, następnie Zagłębie Dąbrowskie, Piotrków i Lublin. W koncepcji NKN-u Królestwo Polskie miało być połączone z Galicją i stanowić namiastkę państwowości polskiej. Proaustriacka polityka NKN-u zmierzała do utworzenia monarchii trialistycznej: Austro-Węgier-Polski. Tym dążeniom sprzeciwiało się jednak Cesarstwo Niemieckie, widząc realne zagrożenie utraty polskich ziem znajdujących się w zaborze pruskim. Z inicjatywy NKN utworzone zostały Legiony Polskie, ale po 1915 r. Komitet tracił swoje znaczenie w obliczu braku poparcia kolejnych stronnictw politycznych.

17. Formularz afiszu propagandowego do wpisania informacji o odczycie pt. „Górny Śląsk musi być nasz”, 1921 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 51)

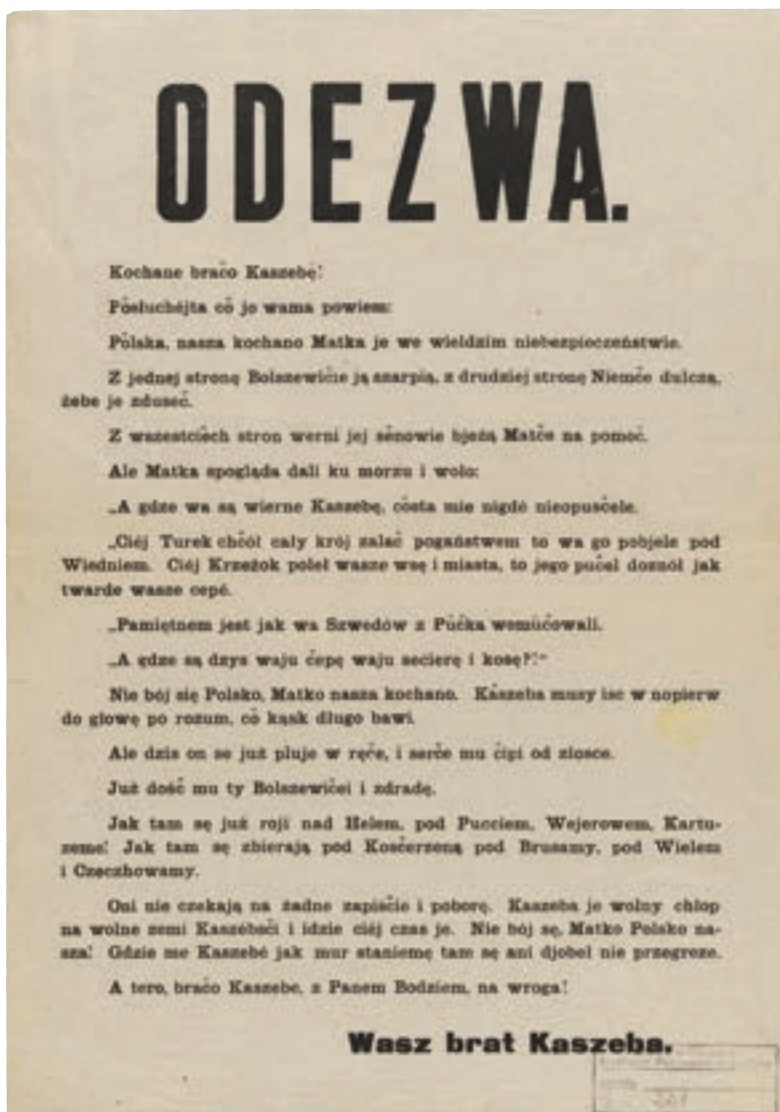

18. Cegielka na fundusz obrony Śląska o wartości 2 koron, 1921 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 53)

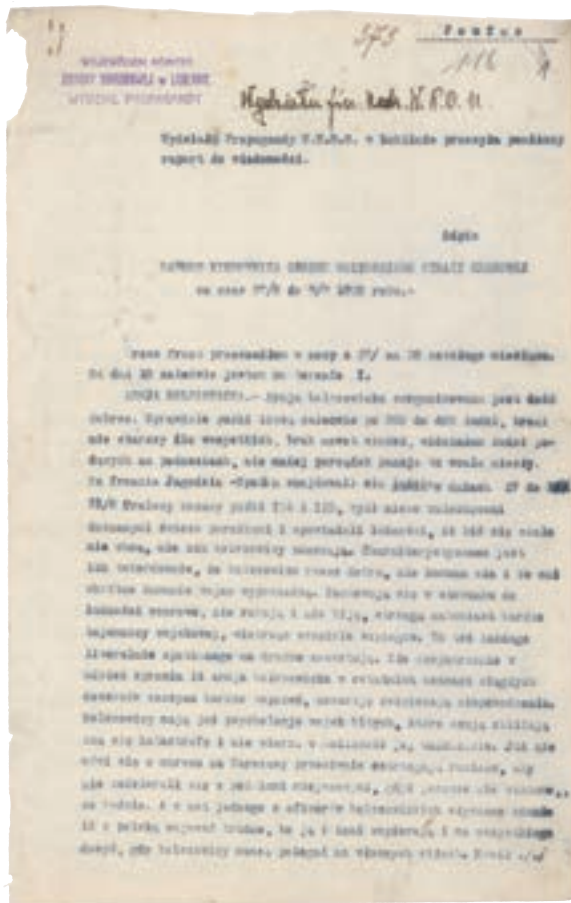
19. Plakat propagandowy w obronie polskiego dostępu do Morza Bałtyckiego, 1921 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 48)

Traktat pokojowy podpisany w Wersalu 28 VI 1919 r. sprawę przebiegu zachodniej granicy Polski pozostawił do rozstrzygnięcia w ramach plebiscytów. Odbływały się one w trudnym momencie dla Polski, zaangażowanej wówczas w wojnę z Rosją. Aktywność społeczeństwa polskiego w akcji plebiscytowej sprowadzała się do organizowania wieców, odczytów oraz zbierania funduszy. Ważnym elementem propagandowym była również polska prasa, wydawana z dodatkami w języku niemieckim, oraz broszury i ulotki. Plakaty i afisze z okresu plebiscytów pozwalają zapoznać się z kształtowanymi wówczas stereotypami Polaka silnego, walczącego o swoją rodzinę, oraz Niemca, prezentowanego jako wilka, smoka czy węża z niemieckimi symbolami: czarnym orłem lub pruską pikielhaubą.

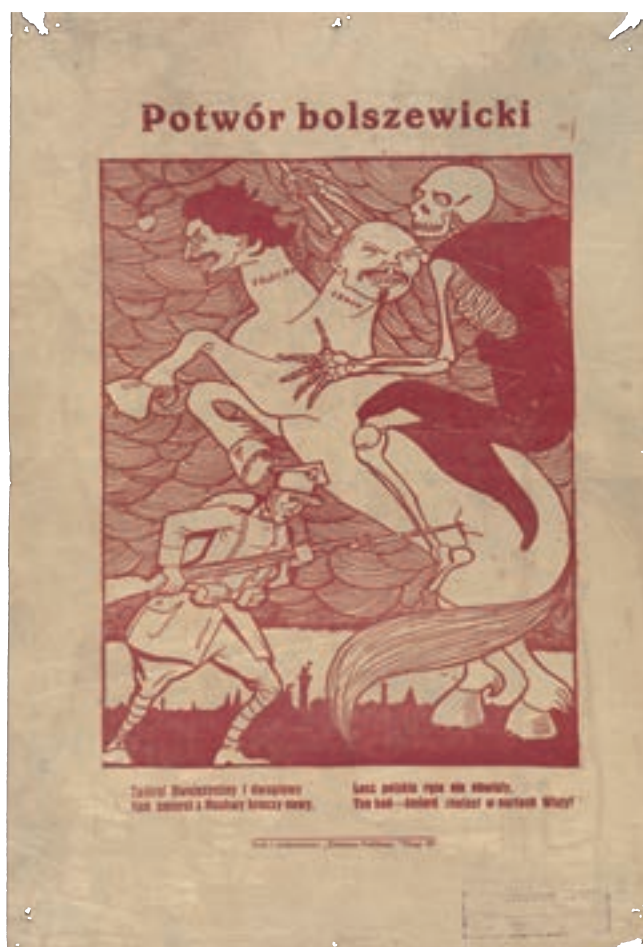
20. Odezwa do Kaszubów w sprawie obrony odrodzonej Polski, 1920 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 201)

W walce o kształt odrodzonej Polski posługiwano się różnymi zabiegami propagandowymi. W przypadku Kaszubów odwołano się do ich poczucia etnicznej odrębności, do poszanowania tej społeczności jako mniejszości narodowej oraz podkreślenia istotnego wpływu na bieg wydarzeń historycznych. Stąd odezwa wzywająca Kaszubów do walki za Polskę przeciwko Niemcom i bolszewikom, napisana w języku kaszubskim.

22. Fragment raportu kierownika okręgu wołyńskiego Straży Granicznej w sprawie rozmieszczenia wojsk bolszewickich i stosunku do bolszewików ludności polskiej 1920 r. (Wojewódzki Komitet Obrony Narodowej w Lublinie, sygn. 5)

W związku z trwającą wojną polsko-bolszewicką powstał Wojewódzki Komitet Obrony Narodowej w Lublinie. Swoją działalność rozpoczął 8 VII 1920 r. Komitet był organizacją społeczno-polityczną, złożoną z przedstawicieli partii politycznych oraz organizacji społecznych. Jego rolą było zorganizowanie wsparcia społecznego dla zadań związanych z obroną państwa, w szczególności poprzez działalność propagandową, gromadzenie środków finansowych i rzeczowych na cele obrony, organizację zaciągu ochotniczego do armii, pomoc żołnierzom i ich rodzinom oraz współdziałanie w przygotowaniach do obrony Lublina. Nadzorował również powiatowe komitety obrony narodowej. Do Wydziału Propagandy Wojewódzkiego Komitetu Obrony Narodowej w Lublinie napływały raporty sytuacyjne, w tym kierownika Okręgu Wołyńskiego Straży Kresowej za okres od 27 VIII do 9 IX 1920 r., informujący o sytuacji i działaniach armii bolszewickiej w tym czasie oraz nastrojach w niej panujących.

23. Plakat propagandowy z czasów wojny polsko-bolszewickiej, 1920 r.
(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 195)

Podczas wojny polsko-bolszewickiej duże znaczenie odegrała propaganda polityczna. Po przewrocie październikowym Lenin z towarzyszami w krótkim czasie stworzyli silny, sprawnie działający aparat agitacyjny. Wykorzystywana przez przeciwnika na dużą skalę propaganda antypolska wymusiła konieczność odpowiedzi. Jej głównymi zamierzeniami było: zjednoczenie Polaków na czas wojny oraz rozbudzenie uczuć patriotycznych i gotowości do poświęceń. Jedną z form propagandy antybolszewickiej był plakat o przekazie pozytywnym w kontekście walki Polaków, negatywnym, karykaturalnym i satyrycznym w odniesieniu do Rosjan. W wojnie propagandowej pomiędzy stroną polską i bolszewikami udział wzięły największe znakomitości polskiej kultury: Stefan Żeromski, Melchior Wańkowicz, Kornel Makuszyński, Władysław Skoczylas, Józef Mackiewicz, Edmund Bartłomiejczyk oraz Jerzy Kossak.

Traktat ryski. Odzyskiwanie dziedzictwa narodowego

24. Członkowie delegacji polskiej na rokowania pokojowe z Rosją w Rydze, 1921 r.
(Spuścizna Kazimierza Wyszyńskiego, sygn. 43)

Traktat ryski, podpisany 18 III 1921 r., kończył wojnę polsko-bolszewicką z lat 1919–1921. Rokowania pokojowe między stronami zostały zainicjowane w sierpniu 1920 r. w Mińsku, gdy sytuacja na froncie była dla Polski bardzo niekorzystna. Delegacji polskiej przewodniczył wtedy wiceminister spraw zagranicznych Jan Dąbski. Po bitwie warszawskiej z sierpnia 1920 r. i odwrocie bolszewików, we wrześniu 1920 r. rozmowy zostały przeniesione na grunt neutralny, do Rygi, a do delegacji dołączyli m.in. Henryk Strasburger i Leon Wasilewski. Większość członków strony polskiej związanych było z ugrupowaniami prawicowymi, sprzeciwiającymi się federacji polsko-białorusko-litewskiej i niepodległości Ukrainy. Stąd, już na początku rozmów pokojowych, delegacja polska jako stronę rozmów uznała przedstawicieli Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Rad i Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Rad, a nie Ukraińską Republikę Ludową. Spowodowało to, że podczas pertraktacji Rosję sowiecką jako partnera rozmów z Polakami uznawały jedynie nieliczne państwa.

25. Karta wstępu Kazimierza Wyszyńskiego do sali posiedzeń konferencji ryskiej, 1920 r.
(Spuścizna Kazimierza Wyszyńskiego, sygn. 17)

26. Telegram w sprawie urlopu Kazimierza Wyszyńskiego, przedłużonego w związku z udziałem w konferencji ryskiej, 1920 r.
(Spuścizna Kazimierza Wyszyńskiego, sygn. 17)

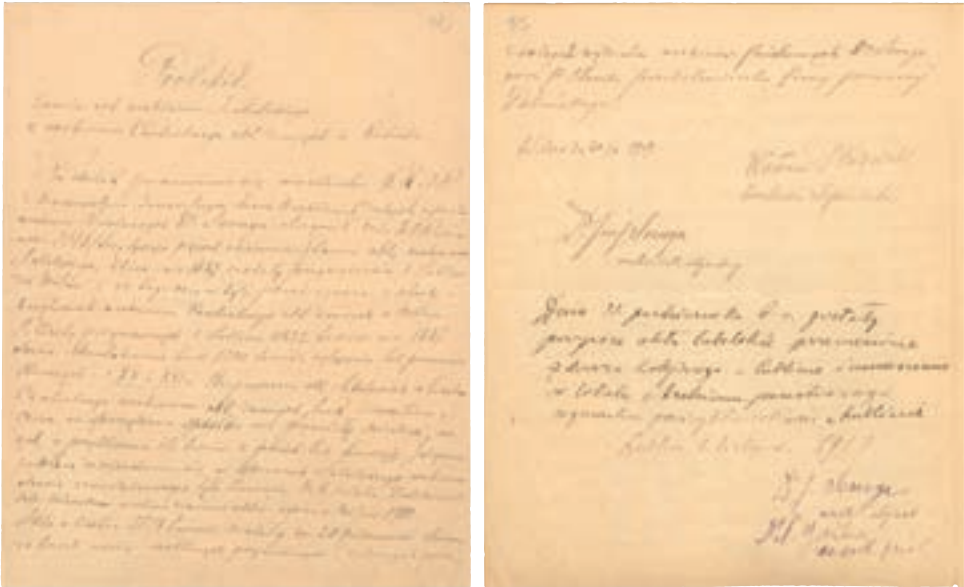
Uczestnikiem konferencji pokojowej w Ryzdzie był urodzony w Lublinie w 1890 r. Kazimierz Marian Wyszyński, oficer kawalerii (bieliniak), polski dyplomata i chargé d'affaires w Moskwie. Wyszyński ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Był autorem broszury „Kujmy broń”, którą uznano za manifest Polskiej Organizacji Wojskowej. Podczas I wojny światowej służył w szwadronie ułanów Władysława Beliny-Prażmowskiego i 1 pułku ułanów Legionów Polskich. Po kryzysie przysięgowym został internowany w Szczypiornie. W styczniu 1920 r. został radcą w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, a w 1927 r. radcą poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Berlinie, gdzie zmarł 3 I 1935 r. Został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

Uczestnikiem konferencji pokojowej w Ryzdzie był urodzony w Lublinie w 1890 r. Kazimierz Marian Wyszyński, oficer kawalerii (bieliniak), polski dyplomata i chargé d'affaires w Moskwie. Wyszyński ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Był autorem broszury „Kujmy broń”, którą uznano za manifest Polskiej Organizacji Wojskowej. Podczas I wojny światowej służył w szwadronie ułanów Władysława Beliny-Prażmowskiego i 1 pułku ułanów Legionów Polskich. Po kryzysie przysięgowym został internowany w Szczypiornie. W styczniu 1920 r. został radcą w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, a w 1927 r. radcą poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Berlinie, gdzie zmarł 3 I 1935 r. Został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

27. Protokół z posiedzenia komisji do sprawy granicy polsko-rosyjskiej, odbytego podczas konferencji pokojowej w Rydze, 1920 r. (Spuścizna Kazimierza Wyszyńskiego, sygn. 17)

Jedną z najważniejszych kwestii do rozstrzygnięcia na konferencji pokojowej w Rydze była granica polsko-rosyjska. Stronnicy Narodowej Demokracji, którzy stanowili większość delegacji polskiej, opowiadali się za wcieleniem do odrodzonej Polski etnicznie mieszanych ziem wschodnich Rzeczypospolitej Obojga Narodów (tzw. linia Dmowskiego). Sytuacja polityczna jaka ukształtowała się w Europie po I wojnie światowej oraz opór strony rosyjskiej spowodowały, że na mocy traktatu ryskiego linia graniczna pomiędzy Polską i Rosją sowiecką przebiegała wzdłuż linii II rozbioru, z niewielkimi korektami na rzecz Polski w postaci części Wołynia i Polesia z miastem Pińskiem. Dnia 15 III 1923 r. postanowienia pokoju ryskiego zostały zaakceptowane przez państwa zachodnie skupione w Radzie Ambasadorów, jako protokół dodatkowy do traktatu wersalskiego.

28, 29. Protokół posiedzenia Komisji do Spraw Rewindykacji Archiwaliów z Rosji, 1919 r.
(Archiwum Państwowe w Lublinie 1918–1939, sygn. 26)

W traktacie ryskim z marca 1921 r. znalazł się zapis o zwrocie Polsce przez stronę sowiecką dzieł sztuki i zabytków zagrabionych w czasie zaborów. Postanowienia te były istotne dla funkcjonowania Archiwum Państwowego w Lublinie, powstałego w 1918 r. Rewindykacja archiwaliów z Rosji była procesem zapoczątkowanym już w 1919 r., ale postanowienia pokoju w Rydze dawały mocne podstawy do upominania się o ich zwrot. Na zagrabione archiwalia składały się staropolskie księgi sądów szlacheckich i miejskich, które w XIX w. stanowiły zasób Archiwum Akt Dawnych w Lublinie. W 1887 r. zostały one wywiezione do Wilna w liczbie ponad 3000 ksiąg, jako należące do Rosji z racji przynależności ziem Królestwa Polskiego do tego państwa. Systematyczna ich rewindykacja w latach 20. XX w., której patronami byli wybitni archiwiści lubelscy: Stanisław Ptaszycki, Jan Riabinin i Józef Seruga, doprowadziła do zgromadzenia w Lublinie ogromnej części utraconych woluminów. Dalsze kroki w sprawie rewindykacji podjęto w latach 60. XX w., ale pomimo ich pozytywnych skutków, w archiwach poza granicami Polski nadal przechowywane są staropolskie archiwalia z terenów Lubelszczyzny.

15 39. 101
Lublin, dnia 12 sierpnia 1931r.
L. 101.
Do Dyrektora Archiwum Państwowego
w Warszawie.
Dyrekcja Archiwum Państwowego w Lublinie zawiadomiła
Wydział Wydział, że w chwili obecnej domy archiwum
Lubelskie (akt Grodzkich i Sienkich), wzięte do szli-
mo, zostały uporządkowane i doprowadzone do porzą-
dku podania w formie archiwalnej przez Panią
Drobną, że dała wiadomość ustalenia dotychczasowej ewi-
dencji tego zbioru i pokazała, że 7. Drobną z osobistą
czynną dokonywaną akcją odbioru wileńskich, ma same
na braku. Określił również stan tych braków jest
niepełny jedynie przez sformułowanie Inwentarza
Archiwum Lubelskiego i na podstawie wyników tych ba-
dawczych od strony historycznej zwrotu brakujących
objektów.
Ma wskazać na takiej pracy umocnić na stosowne
ma wyłączenie z dnia Drobną do zarządcy dla zreali-
zacji objęcia sprawy Wydziału i na jego zgodę
zapisać się porównanie Inwentarza Warszawa, że

34 75 39
zapisem „opracowania przez Panią Drobną”.
Wobec angażacji sprawy pozwoliła sobie wyłączenie
Panią Drobną, bez uzyskania na to zezwolenia uprawnia-
jącego Wydziału Wydziału i przedstawiła o zreali-
zowaniu tego wniosku i zezwolenie P. Drobną, prze-
wzięcia w archiwum dla całej Urzędowej.
Jednocześnie powołała się wydział, że 7. Drobną nie
reflektuje na dzień i że tylko przez zwrót kon-
tynuacji z Lublina do Wydziału i o powrocie u
kwalifikacji na dzień 100%.

30, 31. Notatka w sprawie porządkowania akt staropolskich rewindykowanych z Rosji po traktacie ryskim, 1921 r.

(Archiwum Państwowe w Lublinie 1918–1939, sygn. 26)

Odzyskanie części staropolskich ksiąg sądowych przechowywanych od 1887 r. w Wilnie i zgromadzenie ich na powrót w Lublinie oznaczało dla archiwistów lubelskich początek wyczerpanej pracy. Konieczne było przede wszystkim stwierdzenie braków w zasobie poprzez odniesienie do jego stanu sprzed roku wywózki, co okazało się dosyć trudne, a na przyszłość także kłopotliwe z powodu potrzeby podjęcia dalszych rozmów w ze stroną rosyjską na temat zwrotu brakujących archiwaliów.

C. HARTWIG
ODDZIAŁ W GDYNI
BIURA I MAGAZYNY PRZY UL. WĘGLOWEJ

Gdynia - Port

ODDZIAŁY
Bydgoszcz, Gdynia, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Warszawa, Włocławek

AMERYKA PÓŁNOCNA

Nazwa statku	Dni	Waga w przeliczeniu na przelicznik			
		Węgry	Ameryka	Ameryka	Węgry
1.1. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.2. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.3. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.4. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.5. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.6. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.7. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.8. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.9. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.10. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.11. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.12. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.13. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.14. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.15. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.16. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.17. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.18. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.19. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0
1.20. AMERYKA	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0

33. Rozkład rejsów statków z portu w Gdyni, 1928 r.
(Archiwum Ordynacji Zamojskich ze Zwierzyńca, sygn. 14601)

Utworzone 15 XI 1920 r. Wolne Miasto Gdańsk dało Polsce nieograniczone możliwości komunikacji i handlu drogą morską. Firmy zajmujące się transportem morskim otwierały ekspozytury w większych miastach Polski, a rozwijający się eksport i import pozytywnie wpłynęły na wzrost dochodów z handlu zagranicznego.

35. Plakat propagandowy dotyczący odbudowy Polski ze zniszczeń I wojny światowej, 1920 r.

(Zbiór afiszów i druków ulotnych, sygn. 97)

Szeroko zakrojona akcja propagandowa Urzędu Propagandy Pożyczki Państwowej, skierowana do Obywateli, przedstawiała pożyczkę jako jeden z filarów odbudowy gospodarki państwowej, naprawy ustroju pieniężnego oraz zwalczania drożyzny.